

TEMMUZ 2022

UNIMA BÜLTENİ

SAYI 10

BİR ÖMÜR KARAGÖZ...

ÖN SÖZ

2021-2022 Sanat sezonunun sonuna geldiğimiz bir zamanda, yeni sayımız ile birlikte siz değerli okuyucularımızla buluşuyoruz.

Bizler için çok acı ve üzüntü verici bir dönemden geçmekteyiz. Büyük ustalarımızdan olan, Yaşayan İnsan Hazinesi unvanına sahip Metin ÖZLEN'i kaybettik Mayıs ayı içerisinde.

Metin ÖZLEN çok özel ustalarımızdan biriydi. Merhum Orhan Kurt ustamız gibi, Taci Babamız gibi... Metin ustanın hoş sohbetini, kahkahasını bir daha duyamayacak olmak çok zor. Onların boşluğu hiçbir zaman dolmayacak, biliyoruz. Onlarla tanışmış olmanın, onlardan feyz almış olmanın gururu her zaman kalbimizde bir nişan gibi duracak.

Tarifi zor bir şey bizim için. Çünkü gözümüzü açtığımızda onlar vardı ve bizler onların bir gün gideceğini, bizleri öksüz bırakacağını hiç düşünmedik. Onlarla birlikte çok özel bir dönem kapandı. Bir ömür Karagöz dediler. Nice zorluklarla mücadele edip, Karagöz'ü bugünlere getirdiler.

Bizler, o güzel insanların açtıkları yolda yürümeye, onlar gibi perdenin ışığını elden ele, nesilden nesile aktarmaya, mücadele etmeye devam edeceğiz.

Sizler rahat uyuyun ustalarım. Sizlere layık olabilmek için hepimiz canla başla çalışmaya devam edeceğiz.

UNIMA TÜRKİYE MİLLİ MERKEZİ BAŞKANI
ENİS ERGÜN

UNIMA BÜLTENİ

Temmuz 2022 / Sayı 10

3 Aylık Yerel Süreli Bülten <http://www.unima.org.tr/>

UNIMA TÜRKİYE MİLLİ MERKEZİ ADINA SAHİBİ

Enis ERGÜN

Editör

Çağla YILMAZ

Tasarım

Hüseyin İnan KÜZEL

Yayın Kurulu:

Çağla YILMAZ, Deniz ÖZGÖKBEL, Osman EZGİ,
Seyfullah GÜNANA, Tijen G. BIYIKLI, Yılmaz KARAKUZU

UNIMA Türkiye Milli Merkezi

Adres: Konur Sk. 66/12 06640 Bakanlıklar/Ankara

Telefon: 0312 419 48 11

E-Mail: unimaturkiye@gmail.com

Teşekkürler

Cengiz ÖZEK, Fatih ÖZLEN, Seçkin GÜNEŞ, R. Şinasi ÇELİKKOL, U. Şafak POYRAZ
ve Ünver ORAL

İÇİNDEKİLER

Bir Ömür Karagöz: Metin ÖZLEN / 1

Bir Hayalin Peşinde... R. Şinasi ÇELİKKOL ile Metin ÖZLEN Hakkında/ 3
Seçkin GÜNEŞ

Hak Ettiği Değeri Bulamadı... Ünver ORAL ile Metin ÖZLEN Hakkında/ 5
Yılmaz KARAKUZU

Babam Metin ÖZLEN'in Büyük Başarılarının Ardındaki Sır / 6
Fatih ÖZLEN

Karagöz'ün Yaşatılan İlk İnsan Hazinesi "Şeyh Küşteri" / 7
Seyfullah GÜNANA

Uluslararası İstanbul Kukla Festivali / 12

Hadi Poyrazoğlu Kukla ve Karagöz Festivali / 18

Haberler / 20-28

Bir Ömür Karagöz: Metin ÖZLEN

Karagöz Sanatçısı Metin Özlen 3 Nisan 1940 tarihinde İstanbul, Kanlıca'da doğdu. Annesi Sıdika Nebile Hanım babası Salih Kemalettin Efendi'dir. Karagöz yapım tekniğini küçük yaşlarda dedesi Hayri Beyden dinlediği hikâyeler ile öğrendi, geliştirdi.

İlk tasvirlerini kartondan yaptı. Eritilmiş mum ve zeytinyağı ile saydamlaştırdığı figürleri, keskin uçlu bıçak yardımı ile oyarak işledi. Pul yerlerini ayakkabılara çakılan kabaralar vasıtasıyla temin etti. Bu yöntemle çok sayıda tasvir meydana getirdi. Uçurtma çıtaları vasıtası ile de perde arkasından oynattı. 16 yaşından itibaren deve ve sığır derileri kullanmaya başladı. Tasvir yapımında nevrekan ismi verilen bıçak ile işleme tekniğini geliştirerek, klasik tarzda sayısız figür yaptı.

1962 yılında, İstanbul'da yayımlanan "Ekspres gazetesinde karikatürist ve ressam olarak çalışmaya başladı." Resimli roman kahramanı olarak kendi tiplemesi olan Feleksiz'i günlük, halk tiplemesi olan Nasreddin Hoca'yı da haftalık olarak çizmeye başladı. 1965-66 yıllarında Aydın Çine'de askerlik görevini tamamladı.

Cemalettin Saraçoğlu'ndan çok değerli tasvir kalıplarını ve yapım aletleri koleksiyonunu satın aldı. Tasvirde stil olarak, büyük tasvir ustası Nazif Bey'i seçti. Tasvirlerinde bu etkinin izleri gözlenmektedir. Oyun seslendirme tekniğinde ise Hayali Küçük Ali ve dedesi Hayri Bey'i örnek aldı. Akıllısı Hayali Memduh'un yazdığı oyunları elde edince, onun çizgisinde oyunlar sahnelemeye başladı.

Dedesi Hayali Hayri, hem Hayali Memduh'un hem de Hayali Katip Salih'in yakın dostu idi. Bu nedenle Hayali Hayri, onlardan dolayı sahip olduğu tüm bilgi ve teknikleri, torunu Metin'e aktarmıştır.

Daha sonraki yıllarda ağabeyi Erdoğan'ın tasarladığı, diğer abisi Resa'nın yaptığı elektrikli oyma makinesini kullanarak daha seri, daha ince işçilikli tasvirleri yarattı. Artık tasvirlerinde klasik stil ile kendine ait olan modern stil ustalıklı bir araya gelmişti. Ailede yer alan diğer bireylerin de gün geçtikçe ilgisine çeken tasvir yapımı, kısa bir süre sonra onların amatör olarak tasvir yapmalarına neden oldu. Böylelikle babası Kemalettin, ağabeyleri Lemi, Erdoğan, Resa, kız kardeşleri Emel ve İnci de zaman zaman bu işe katkıda bulundular.

Eşi Mahmure Özlen sanatçıya en büyük desteği verdi. Sanatçının Kültür Bakanlığınca 1996'de basılan 'Eski ve Yeni Karagöz Oyunları Metinleri' kitabındaki oyunları birlikte hazırladılar. Hayrettin İvgin düzenleme ve ön söz konusunda yardımcı oldu. Ayrıca tasvir yapım aşamalarında da eşinin desteğini alan sanatçının oğulları Fatih Özlen ve Murat Özlen'de küçük yaştan beri bu sanatın içinde yer almışlar, tasvir yapmayı öğrenmişler ve destek vermişlerdir.

1976 yılına kadar amatör olarak çalışan sanatçı, aynı yıl Kültür Bakanlığı'nın açtığı 1. Ulusal Karagöz yarışmasında, 13 sanatçı arasında Türkiye 1'si olmuş, profesyonel sanat hayatına adımını atmıştır. Sanatçı, Prof. Dr. Metin And ile yakın çalışma içinde olmuş, kendisinin ilgi ve desteğini görmüştür. Tasvir yapımında olduğu gibi oyun oynatma tekniği ile de diğer Karagöz ustalarından ayrılan ve beğeni toplayan sanatçı, Leyla ile Mecnun efsanesini araştırarak, eşi ile birlikte yeniden kaleme almıştır. Böylece klasik olarak bilinen ve kaybolmaya yüz tutmuş "Ferhat ile Şirin" ve "Leyla ile Mecnun" isimli oyunları yeniden hayal perdesine taşımıştır.

Metin Özlen, var olan veya var olup unutulmuş birçok kapsamlı oyunu hayal perdesinde tekrar yorumlamış ve canlandırmıştır. Bunlardan bazıları Kanlı Kavak, Pehlivanlar, Karagöz'ün Bekçiliği, Karagöz'ün Ağalığı, Kütahya Çeşmesi, Kanlı Nigar, Çifte Cazular, Yalova Sefası, Bahçe, Kırğınlar, Tahmis, Âşıklar, Tahir ile Zühre, Kayık, Timarhane, Salıncak, Karagöz'ün Gelin Oluşu, Çivi Baskını, Balıkçılar'dır.

Yine bu oyunların dışında, Karagöz'ün Çobanlığı, Minibüs, Karagöz'ün Kahyalığı, Karagöz'ün Sinema Faslı gibi oyunların altına da imzasını atmıştır. Yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da ülkesini defalarca temsil etmiş olan sanatçı, Karagöz'ü kendi ulusuna olduğu gibi, diğer uluslara da tekrar tekrar tanıtmış ve bu ulusların müzelerine eserler vererek ölümsüzleşmiştir.

Sanatçıya, UNIMA Türkiye Milli Merkezi tarafından 1996 yılında "Geleneksel Türk Tiyatrosuna Hizmet Ödülü", 2008 yılında "Karagöz Sanatına Üstün Hizmet Madalyası" verilmiştir.

2008 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen Yaşayan İnsan Hazinesi ilan edilmiştir.

Metin ÖZLEN, 3 Mayıs 2022 tarihinde vefat etmiştir.

Büyük ustayı, her zaman saygı, sevgi, özlem ve rahmetle anacağız.

Milletimizin başı sağolsun.

Bir Hayalin Peşinde...

Seçkin GÜNEŞ

* Seçkin GÜNEŞ tarafından UNIMA Türkiye Milli Merkezi Bursa Şubesi Başkanı Recep Şinasi ÇELİKKOL ile yapılan söyleşi.

Metin Özlen'in dokunduğu birçok Karagözcü var. Bunlardan bazıları ustaya bu yolda eşlik etme şansına da erişmiş durumda. Bunlardan biri de Metin Ustaya festivallerde eşlik eden Şinasi Çelikkol. Bursa'nın önemli isimlerinden Şinasi Çelikkol ile Metin hocayı ve anılarını konuştuk.

SEÇKİN GÜNEŞ Hikâyenin başından başlayalım. Metin Özlen ile yollarınız nasıl kesişti?

R. ŞINASI ÇELİKKOL Ustam Metin ÖZLEN ile bir ayağı Bursa'da olan 1983 Kültür Turizm Bakanlığı Geleneksel Tiyatro festivalinde tanıştım. Turistik iş yerimiz dükkanımızın adı KARAGÖZ olduğu ve Cinbaba (Nejat ÖZNACAR), Hayali Torun Çelebi (Tuncay TANBOĞA) tasvirlerini sattığımız için Metin ÖZLEN, Orhan KURT, Taceddin DİKER, Tuncay TANBOĞA, Nevzat AÇIKGÖZ ve Prof. Metin AND, festival boyunca iş yerimize devamlı geldiler. 1988'de Metin Özlen ve diğer 3 ustam önce Kent Hotel Salonunda; 1989- 90- 91 ise Kent Hotel ve Eski Aynalı Çarşıda Amerikalı, Alman, İsrailli gruplara yaptığım organizasyonlarda gösteri yaptılar. Karagöz Bursa'da yeniden canlandı. Halktan ve Bürokratlardan seyircimiz oldu. 1992 yazında Kent Hotel'de özellikle turistlere ve halka haftada 2 gece Karagöz gösterisi düzenledik. Metin Özlen ustam İstanbul'dan gelip gösteri yapardı. Sonuçta Kasım 1993'te Bursa Karagöz Festivalini düzenlemeye başladık.

Ustam hepsine katıldı. Tasvir alışverişlerimiz devam etti. Özellikle pastel renkli tasvirlerini yabancı turistler çok beğenirdi.

SEÇKİN GÜNEŞ Bu yola onca yıl emek verdiniz. Kendisinin bu konudaki yorumu neydi? Sohbetlerinde sanatın güncel durumunu nasıl değerlendirirdi?

R. ŞINASI ÇELİKKOL Metin ÖZLEN geleneksellikten yanaydı. Karagöz oyununun Giriş, Muhavere, Esas Oyun ve bitişini takip ederdi. Bitişte, yeni eğlenceler bulur yenilikler yapardı. Tarkan, Barış MANÇO, Ciguli gibi normalden büyük tasvirler ve kendi özel tasarımı büyük dansöz kullanırdı. En az 1-2 yardak, dairezan yardımı ile oynatırdı. Sanatın güncel durumu için geleneksellikten uzaklaşma sanatı öldürür derdi.

SEÇKİN GÜNEŞ Metin hoca nasıl bir yol arkadaşıydı pek? Festivallerde, turnelerde ondan en çok ne öğrendiniz?

R. ŞINASI ÇELİKKOL Ustam ile 1992 Kültür Bakanlığı Antalya festivaline katıldım onun için özel perde yaptım.

1993 Nisan Kültür Bakanlığı tarafında Minsk-Beyaz Rusya; 1993 Ekim ayında Oberhausen-Almanya festivaline, Metin  zlen ve Orhan Kurt Ustam ile katıldık, festivalden sonra Metin Usta ile Münih- Almanya'da gösteri yaptık; 1995 Ekim ayında Atina festivali- Yunanistan katıldık. Metin ustaya Bursa'da önce 1993 Kasım'da başlattığım Bursa Karagöz ve Gölge oyunları festivallerinde 11 defa perde kurdum ve başta Uğur ÇELİKKOL dahil olmak üzere ustamıza yardımcı olduk.

SEÇKİN GÜNEŞ Perdenin arkasına geçtiğinde ruh hali size nasıl yansıyordu? Metin Özlen Karagöz oynatırken başka biri oluyor muydu?

R. őİNASI ÇELİKKOL Usta gösterisi olduğu gün sabah çok önce uyanır ve heyecanla prova yapardı. Perde arkasında çok heyecanlı olur, hata yapmamaya gayret ederdi. Bambaşka bir insan olurdu. Ona uymaya çalışırdım.

SEÇKİN GÜNEŞ Böyle büyük ustaları kaybetmenin sanata yansıması nasıl oluyor sizce? Metin  zlen'in kaybını bir de Karagöz sanatı açısından değerlendirir misiniz?

R. őİNASI ÇELİKKOL Böyle büyük ustaları kaybetmek sanata olumsuz yansıyor. Tuncay TANBOĞA, Taceddin DÖKER, Orhan KURT ve Metin  zlen'in vefatı ile sanki ortalık boş kaldı denilebilir. Bu sanatçılar, Geleneksel oyunları uyarlayıp oynarlar ve başarılı olurlardı. Her gün yeni oyun yazdım diye ortaya  ıkmazlardı. Büyük Kayıp.

SEÇKİN GÜNEŞ Ustaya son sözlerinizi alabilir miyiz?

R. őİNASI ÇELİKKOL Ustam Metin ÖZLEN, kendisini saydırırdı, hesabını iyi bilirdi. Yeri doldurulamaz, diğer üç sanatçı gibi....

Hak Ettiği Değeri Bulamadı...

Yılmaz KARAKUZU

* Yılmaz KARAKUZU tarafından Karagöz ve Kukla Sanatçısı, Yazar Ünver ORAL ile yapılan söyleşi.

YILMAZ KARAKUZU Metin Özlen hoca ile nasıl tanıştınız?

ÜNVER ORAL Yıllar yıllar önce yeni başladığım zamanlarda bana bir mektup yazmıştı, yüz yüze tanışmıyorduk. "Beraber çalışalım" diye, ben Karagöz oynatayım sen kukla oynat diye. Ben de kabul etmedim, meğer sebebi onun sahnesi yokmuş benim sahnemi kullanmak istiyor, haklı. Ben de kabul etmedim ayrı ayrı yollarımıza devam ettik.

YILMAZ KARAKUZU Metin Özlen ve sanatı hakkında ne söylemek isterdiniz?

ÜNVER ORAL Metin gerçekten klasik Karagöz konusunda ve klasik tasvir yapma konusunda Türkiye'de bir numaraydı. Ses taklitleri ve uygunluğu bakımından çok iyiydi. Bilmediğim sebeplerden kendini sanatına tam veremedi ve dışarıdan gerçek olan hak ettiği takdiri bulamadı.

YILMAZ KARAKUZU Böyle büyük bir ustayı kaybettikten sonra geleceğin Karagöz sanatı hakkında ne düşünüyorsunuz?

ÜNVER ORAL Bütün sanatlar içinde şunu söyleyebilirim ki, sanatta kabiliyet esastır. Eğer bir kabiliyet yoksa o kişinin sanatı yapması, başarılı olması mümkün değildir. O bakımdan kabiliyet öne alındığı zaman para kazanmak için

o işi yapanlar da öne çıkıyor. Kimin sanatçı olduğu kararı verilemediği için bir kargaşa sürüp gidiyor.

Ben gösterileri tasvir yapımını bıraktım pek yakından bir bilgi temasım yok o sebepten kesin olarak bir şey söylemem doğru olmaz. Yalnız gördüğüm şu ki, Karagöz olsun, kukla olsun, gerek tiyatromuzun diğer dalları olsun: Meddahlık bitti, Ortaoyunu da bitti diyebiliriz. Kala kala Karagöz kaldı. Karagöz'ün kalma sebebi; en az sayıda sanatçı bu işi icra edebildiği ve en çok sevilen de o olduğu için uzun ömürlü oldu. Ne olursa olsun bir kalitenin devam etmesi bakımından, Devlet el atmalı.

Ben maalesef Karagöz sanatının sahipsiz olduğunu düşünüyorum, Karagöz'ün de yaşayacağına inanmıyorum. İnanmıyorum demiyorum, bakın inanmıyorum diyorum. Çünkü her sanat yaşamak için destek ister. Karagöz'e destek şarttır.

Babam Metin Özlen'in Büyük Başarılarının Ardındaki Sır...

Fatih ÖZLEN

Öncelikle babamın kariyeri ve üstün başarıları birçok kişi ve kurum tarafından zaten bilinen bir gerçek olduğu için esasen ben onun bu kadar başarılı işlere imza atmasının arkasındaki gerçeğe biraz dikkat çekmek istiyorum. Tabi bu konudan çok sınırlı bahsedebilirim. Çünkü burada bir ömür süren destekler söz konusu.

Yüzlerce olaydan bir tanesini kısaca anlatmak istiyorum. Babamın başarılarındaki en büyük pay, annem Mahmure ÖZLEN'e aittir. Annemin İngilizcesi olduğu için yabancı ülkelerle İngilizce mektuplaşırdı. Babam çok heyecanlı ve stresliydi. Birçok festivale annemin ona büyük moral ve destek vermesi gayreti ve de çabası sonucu katılmıştı. Özellikle yabancı ülkelerdeki festivallerde bu durum çok ön plana çıkardı.

1979'da İngiltere'ye festivale gitmek için hazırlanırken düştü ve sol kolu kırıldı. Büyük panik yaşadı. Gidemem böyle dedi. Fakat anlaşma yapmıştık. Eger gitmeseydi İngiliz'lere o günün koşullarında yüksek bir tazminat ödeyecektik. Fakat hem annem onun tedavisini üstlendi hem de festival için hazırlıkları büyük bir fedakarlıkla, çok yoğun çalışarak tamamladı.

Babamı bu işi yapabileceğine inandırdı. Kısaca İngiltere'ye gitti. Çok başarılı oldu ve ayakta alkışlanmış orada. O zaman ben ve kardeşim ilkokula gidiyorduk ve şartlar zordu. Annem hem bizle ilgilendi hem hayatı boyunca ona çok büyük destek verdi.

Tabi ben ve kardeşimde bir süre sonra devreye girerek birçok konuda onun başarısı için mücadele ve destek verdik.

Babam işinde gerçek bir profesyoneldi ve çok titizdi. Oyunlarında yurt içi ya da dışı farketmez, mutlaka takım elbise giyer, saatler önce hazırlanırdı.

Hani derler ya, her başarılı erkeğin arkasında bir hanım vardır diye. O hanım hayatı boyunca annemdi. Yüzlerce tasvir boyadı. Mektuplarını yazdı. Leyla ile Mecnun oyununun yazılmasına büyük destek oldu. Daha birçok destek hep babamın başarısı içindi.

3 Mayıs'ta vefat etti. Hala inanamıyoruz. Çok özlüyoruz. En eski oyunları biliyordu; süper taklit yeteneği vardı. Kök boyalardan çok güzel renkler meydana çıkarırdı. Kendine has klasik ince işçilikli tasvirler yaptı. Büyük ustalarla çok güzel anıları vardı.

Sonuç olarak hayatımızda silinmez izler bıraktı. Yarım kalan hayalindeki projeleri gerçekleştirmek nasip olur inşallah.

Allah rahmet eylesin. Nur içinde yatsın inşallah...

Karagöz'ün Yaşatılan İlk İnsan Hazinesi "Şeyh Küşteri" Seyfullah GÜNANA

UNESCO "Yaşayan İnsan Hazinesi" kavramını, somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarını gerçekleştirmek veya yeniden yaratmak için gerekli bilgi ve becerilere yüksek derecede sahip olan kişi olarak tanımlar. Karagöz Gölge Oyunu da somut olmayan kültürel miras olduğu için onu da yaşama katan birilerinin olduğu muhakkak. Bu yazımızda Karagöz'ün nereden ve nasıl ortaya çıktığı değil de kimin ortaya çıkardığı üzerinde duracağız. Hacivat ile Karagöz'ün yaşamış birer gerçek kişiler olduğu tezinden hareketle, Hacivat'ın asıl adının Hacı İvaz (Ahvat ve ya Evhat) olduğu, Karagöz'ün ise asıl adının Kara Oğuz olduğu, fakat iri yarı olduğu için Kara Öküz lakabıyla anıldığı, camii inşaatı sırasında yaptıkları oyunlar sebebiyle, Şeyh Küşteri'nin dikkatini çektiği, Şeyh Küşteri'nin de Kara Öküzü, Kara Göz (Karagöz) e çevirdiği gelen rivayetler arasındadır.¹

Gerçekte Hacivat ile Karagöz yaşamış mıdır, yaşamamış mıdır bilinmez ama onları hayal perdesine taşıyanın Şeyh Küşteri olduğuna kesin gözüyle bakılır.

Peki, Şeyh Küşteri kimdir?

Şeyh Küşteri'nin asıl adının Ahmet,² Abdullah,³ Muhammed,⁴ Mahmut⁵ olduğu yönünde farklı rivayetler mevcuttur.

Şeyhlik unvanına gelince, gerçekte bir tekkesi olan tarikat şeyhi midir,⁶ eğer öyle ise, Yesevî midir,⁷ yoksa Nakşî midir,⁸ ve yahut sadece din adamı olduğu için mi şeyh denilmekteydi,⁹ bunu bilmiyoruz.

Lakabı için bazı kaynaklarda Küşteri,¹⁰ kimi kaynaklarda Şüşteri,¹¹ kimi kaynaklarda Tüsteri,¹² kimi kaynaklarda ise Dede¹³ ibaresi geçmektedir. Sahip olduğu bu lakapların doğduğu veya Bursa'ya gelmeden önce yaşadığı yerle irtibatlı olduğu var sayılarak, kimi kaynaklarda Horasan'da,¹⁴ kimi kaynaklarda Irak'ın Bağdat şehrinde bir mahalle olan Tüster'de,¹⁵ kimi kaynaklara göre Özbekistan'ın Buhara şehrinde bulunan Küşter adlı bir kasabada doğduğu iddia edilmektedir.¹⁶ Kimi kaynaklara göre ise, İran'ın batısındaki Sus kenti yakınlarında bulunan Küşter kasabasıdır.¹⁷

1-Sevengül Sönmez, Karagöz Kitabı, ..., s. 34.

2- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.43.

3- Metin And, Türk Tiyatrosu ..., s.49-50.; Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37.

4- Karagöz Tarih Ansiklopedisi Cilt I, ..., s.5-6.

5-<http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/Karag%C3%B6z%20Hacivat%20OG%C3%B6lge%20Oyunu%20Tarihi> (26.03.16).

6- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.25.

7- Karagöz Tarih Ansiklopedisi Cilt I, ..., s.5-6.

8- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37.

9- Ünver Oral, Karagöz Perde Gazelleri, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri dizisi: 184, Ankara, 1996,s.19.

10- Karagöz Tarih Ansiklopedisi Cilt I, ..., s.5-6.

11- http://turkoloji.cu.edu.tr/html/ao_karagoz_evliya_celebi.htm (28.03.16)

12- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37.

13- Metin And, Türk Tiyatrosu ..., s.49-50.

14- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk..., s.48.

15- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk..., s. 37.

16- Muhittin Sevilen, Karagöz..., s.22-23.

17- <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/seyh-kusteri.html> (26.03.2016)

Ki buraya Aemler "Şuşter", Araplar ise "Tüster" demektedir.¹⁸ Fakat hâkim olan görüş, İran'ın Küşter(Şüştar) kasabasında doğduğu yönündedir.¹⁹

Şeyh Küşteri'nin Bursa'ya ne şekilde geldiği bilinmemekle beraber, Bursa'nın Kara Şeyh mahallesine yerleştiği iddia edilmektedir.²⁰ Bursalı Beliğ Efendi'nin "Güldeste-i Riyaz-ı İrfan", Mustakimzade Süleyman Sadettin Efendi'nin "Mecellet'ün Nisap" ve Bursalı Baldırzade'nin "Revza-i Evliya" adlı kitaplarında Şeyh Küşteri'den söz etmektedir.²¹ Ayrıca 927/1521 yılına ait Bursa Kadı Sicillerindeki bir belgede, bugünkü Büyükşehir Belediye binasının yanında, Şeyh Küşteri'nin mezarının bulunduğu iddia edilen mevki, "Küşteri Mahallesi" olarak adlandırılmaktadır. Bu mevki için zaten Karagöz oyunlarında "Küşteri Alanı"²² veya "Küşteri Meydanı"²³ denilmektedir ki, bu da böyle bir kişinin gerçekte yaşamış olabileceği tezine olan inancımızı arttırmaktadır.²⁴

Şeyhin ölüm tarihi için de bazı kaynaklarda 14.yy.²⁵ bazı kaynaklarda Yıldırım Bayezid dönemi,²⁶ bazı kaynaklarda ise 16.yy. sonları²⁷ olabileceği var sayılmaktadır. Fakat kimi kaynaklara göre, dönem olmaktan ziyade bizzat yıl olarak, Bursa'da 1399/1400 yılında vefat etmiştir.²⁸ Bu iddia, Şeyh Küşteri'nin mezar taşında yer alan H.802 tarihli yazı ile paralellik arz eder.

Peki bahsi edilen mezar nerededir?

Şeyh Küşteri'nin kabri olarak Bursa'da belediye bahçesinin karşısında sıra dükkânlar arasında bir evin harimine sığınmış pencereimsi bir yer gösterilir. Burada üç mezar taşının olduğu, ortadaki taşın üzerinde "Kutbu'l-'Arifin, Gavsu'l-Vâsılîn, Cennet-mekân, Firdevs-âşiyân, Sâhib-i Hayâl Şeyh Muhammed Küşteri [Ariflerin en üstünü, Allah'a ulaşanların yardımcısı, cennet halkından, Firdevs cennetinin sakini, hayal perdesi sahibi Şeyh Muhammed Küşteri]" ibaresi bulunmaktadır.²⁹ Bu mezar taşı, 1961 yılında Bursa Türk İşlam Eserleri Müzesi'ne teslim edilmiştir. Fakat mezar taşının kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı gizemini koruyan bir diğer konudur.

Örneğin Karagöz'ün 14.yy. da yaşadığı var sayılmasına rağmen, Karagöz namına dikilen taşın 1892 tarihinde, Bahri dergâhı Şeyhi ile Hayali Mustafa Tevfık Efendi tarafından dikildiği,³⁰ 1894 tarihinde ise, mezar taşının üzerine mahlası (künyesi) Kemteri, asıl adı Bektaşî Raşit Ali Baba³¹ (ö.1896)'ya ait bir şiir yazdırılmıştır. Fakat mezar taşı üzerindeki bu şiiri Yunanlıların, kurtuluş savaşı sırasında tahrip ettikleri ifade edilmektedir.³² Şiirin muhtevasına Muhittin Sevilen'in Karagöz kitabında yer verilmiştir.³³ Dolayısıyla mezar taşındaki yazı, Şeyh Küşteri'nin yaşadığı dönem veya ölüm tarihi olduğu anlamına gelmemektedir.³⁴

Şeyh Küşteri'nin Karagöz Hayal Perdesi ile olan irtibatına gelince;

Şeyh Küşteri, yaşadığı dönemde tam olarak ne tür bir iş yapıyordu, bunu bilmiyoruz. Şeyh Küşteri, "Hayal-i Zıl" adlı tasavvuf eserinin sahibi miydi?³⁵ Yoksa kuklacı mıydı?³⁶ Yoksa sadece panteist (Tanrı ile Evrenin aynı şey olduğuna inanan) bir sanatkâr mıydı?³⁷ ya da karagözcülerin kullandığı nâreke adlı düdüğü icat eden bir musikişinas mıydı,³⁸ yoksa gerçekten karagözcülerin iddia ettiği gibi Karagöz gölge tiyatrosunun mucidi, pîri, ilk hayali miydi?³⁹

18- Sabri Esat Sabri Esat Siyavuşgil, Karagöz..., s.38.

19- Dilaver Düzgün, "Geleneksel Türk Tiyatrosu", Türkler Ansiklopedisi, Cilt:15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 490.; Karagöz Tarih Ansiklopedisi Cilt I..., s.5-6.

20- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37.

21- http://www.academia.edu/5413119/Karag%C3%B6z_Oyununun_K%C3%B6keni, (26.03.16).

22- Raif Kaplanoğlu, "Karagöz Evi'nden...".

23- Dilaver Düzgün, "Geleneksel Türk...", s. 490.

24- http://turkoloji.cu.edu.tr/html/ao_karagöz_evliya_celebi.htm (28.03.16)

25- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37.

26- http://www.academia.edu/5413119/Karag%C3%B6z_Oyununun_K%C3%B6keni, (26.03.16).

27- Karagöz Tarih Ansiklopedisi Cilt I..., s.5-6.

28- <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/seyh-kusteri.html> (26.03.2016).

29- Selim Nüzhet Gerçek, Türk Temaşası..., s. 56.

30- Selim Nüzhet Gerçek, Türk Temaşası..., s. 59.

31- İsmet Binark, "Yüzyıllar Boyu...", s.339.; Muhittin Sevilen, Karagöz..., s.2.

32- Selim Nüzhet Gerçek, Türk Temaşası..., s. 60.

33- Muhittin Sevilen, Karagöz, ..., s. 22.

34- Hilmi Kurtuluş, Türk Tiyatrosu..., s. 31.

35- Aydın Öncü, "Karagözle İlgili Araştırmalarda Bir Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 46, Erzurum, 2011, s.125.

36- Metin And, Türk Tiyatrosu ..., s. 43-44-45.

37- İsmet Binark, "Yüzyıllar Boyu...", s.339.; Muhittin Sevilen, Karagöz ..., s.2.

38- Sabri Esat Sabri Esat Siyavuşgil, Karagöz ..., s. 36-39.

39- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.43.; Karagöz Tarih Ansiklopedisi, Cilt I..., s.5-6.

Osmanlıda Karagöz hayal perdesi var olduğu günden bu yana, hem halkın nazarında hem de Saray'da özel bir yeri olmuştur.⁴⁰ Hatta bu 'özel yer' o denli kıymet kazanmıştır ki, Karagözün halkın içinden mi çıkıp saraya gittiği, yoksa bir saray eğlencesiydi de sonradan mı 'halk teması' oldu, tartışmalarını doğurmuştur.⁴¹ Halkın içinden çıkıp saraya gittiğini düşünenler, Orhan Gazi (1326-1362) dönemini; bir saray eğlencesi olup sonradan 'halk teması' olduğunu düşünenler ise, Yıldırım Bayezid (1389-1402) dönemini işaret etmektedir. Fakat yaygın inanç Orhan Gazi dönemine işaret etmektedir.

Karagöz ile Hacivat'ın Bursa'da yaşamış iki inşaat ustası olduğu şeklindeki rivayette, Orhan Gazi, camii inşaatının bitmemesi sebebiyle Karagöz ile Hacivat'ı idam ettirmiştir. Rivayet odur ki, idam cezası halk tarafından hoş karşılanmamış, durum Orhan Gazi'ye intikal edince, bir süre sonra o da verdiği karardan pişmanlık duymuştur. Bunun üzerine onları iyi tanıyan Şeyh Küşteri' den öykülerini dinlemek istemiş, Şeyh Küşteri de Orhan Gazi'nin pişmanlıktan doğan acısını dindirmek için, bu kişilerin deriden yapılmış suretlerini hayal perdesine aktarmıştır. Her ikisinin de konuşma ve hareketlerini, bir perde arkasından yansıtmak suretiyle sultanı teselli etmiştir.⁴² Bu söylenceden dolayısıdır ki, Karagöz gölge oyununun Anadolu'ya özgü bir renk ve sitil almasında -yani Türkleşmesinde- Şeyh Küşteri'nin, etkin rol aldığı sonucuna varılmaktadır.⁴³

Fakat kimi araştırmacılara göre Küşteri, Karagözün mucidi değildir. Kimi araştırmacılara göre ise Şeyh Küşteri Karagözün hem mucidi hem de oynatıcısıdır. Her iki iddiayı da sırasıyla ele alacak olursak;

Şeyh Küşteri'nin Karagözün mucidi olmadığını iddia edenlerin savları:

Bu araştırmacılara göre, Şeyh Küşteri'nin hayal oyunu ile herhangi bir münasebeti olmadığı gibi, vefat tarihi bile bilinmemektedir. Halk, asırlarca kendi hasret ve arzularına tercüman olan perdeyi, adeta Âlem-i Gayb'ın perdesi, Karagöz ile Hacivat'ı ebedileştirdiğine inandığı

Şeyh Küşteri'yi de evliya addetmiştir.⁴⁴

İddia sahiplerine göre aslında bu şaşılacak bir durum değildir. Çünkü eskiden esnaf arasında çeşitli sanatların ilk bulucusu ve kurucusunun Peygamber, Ashab veya Velî olduğu yolunda bir inanç vardı ve o kişi, esnafın piri olarak kabul edilirdi. Karagözcüler de Hayalci esnafı olarak adlandırıldıkları için,⁴⁵ onlar da Şeyh Küşteri'yi Karagöz gölge oyununun piri saymışlardır. Onun kişiliğini önder, kurucu ve koruyucu olarak seçmelerinin sebebi, onun adından yararlanarak, sanatlarına ciddi, eğitici, yapıcı ve ibret verici bir gerekçe ve temel getirme kaygısındanadır. Dolayısıyla tasavvufi sözlerden faydalanmalarının sebebi de yine, oyunlarına saygınlık ve dokunulmazlık kazandırabilmek içindir.⁴⁶

Dolayısıyla mevcut bilgiler belgeden ziyade, rivayetlere dayanmaktadır. Her şeye rağmen Şeyh Küşteri'nin, yaşadığı var sayılsa dahi, Karagözün mucidi olduğuna dair elde bir belge mevcut değildir. Diyelim ki Küşteri Karagöz oynatmış olsun, bu onun Karagözle Hacivat'ı icat ettiği anlamına gelmez.⁴⁷ Çünkü Karagöz gölge oyunu kurucusunun Küşteri olduğuna dair elimizde kesin bir delil yoktur.⁴⁸

Ayrıca Karagöz'ün Bektaşî, Hacivat'ın Nakşî olduğu ve Şeyh Küşteri'nin tekkesinde bulunduğu iddia edilir.⁴⁹ Eğer Küşteri iddia edildiği gibi panteist idiyse, o günün dinî ve ahlâkî değerleri dikkate alındığında, din ve din anlayışları farklı bu üç insanın ne tür bir ortak paydada bir araya gelebildiklerini anlamak oldukça zordur.

40- Nazlı Miraç Ümit, "Çadırlardan Saraylara Türk Tiyatrosunun Sahneleri", Art Sanat Dergisi, Sayı: 1, İstanbul, 2014, s. 57.

41- Nazlı Miraç Ümit, "Çadırlardan Saraylara Türk Tiyatrosunun Sahneleri", Art Sanat Dergisi, Sayı: 1, İstanbul, 2014, s. 57.

42- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37. ; http://www.academia.edu/5413119/Karag%C3%B6z_Oyununun_K%C3%B6keni (10.04.2016)

43- Hilmi Kurtuluş, Türk Tiyatrosu, ..., s. 29.

44- Sabri Esat Sabri Esat Siyavuşgil, Karagöz..., s. 36-39.

45- Karagöz Tarih Ansiklopedisi Cilt I..., s.5-6.

46- Metin And, Türk Tiyatrosu ..., s.49-50.

47- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.44.

48- Metin And, Türk Tiyatrosu ..., s.49-50.

49- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.25.

Bir başka rivayette Orhan Gazi, Karagözle Hacivat'ı öldürttükten sonra, pişman olmuş, Şeyh Küşteri pişmanlık duyan Sultan'ı avutmak için sarı çedik pabuçlarını tasvir gibi oynatmıştır.⁵⁰ Veya Şeyh Küşteri başındaki beyaz ince sarık bezini bir yere gererek tutturmuş ve arkasına bir meşale yakmış, deri pabuçlarıyla yaptığı Karagöz ile Hacivat tasvirlerine ilâştirdiği tahta çubukları, perde gerisinde hem hareket ettirip hem de konuşturmak suretiyle bir oyun oynatmıştır.⁵¹

Netice itibariyle Şeyh Küşteri'nin Karagözün mucidi değil de belki sadece oynatmış olabileceğini iddia edenler, perde gazellerine ve muhaverelere konu edildiğini doğru kabul etseler de bunun bir gölge oyunu değil, kukla gösterisi olduğunu ileri sürerler.⁵² Çünkü Şeyh, rivayete göre deri pabuçlarıyla gösteri yapmıştır ki, bu bir gölge değil, kukla gösterisidir. Dolayısıyla bu da bizde, Şeyh Küşteri'nin gölge oyununun değil, olsa olsa ancak kuklanın duayeni olabileceği düşüncesini uyandırmaktadır, tezini savunurlar.

Şeyh Küşteri'nin Karagözün mucidi olduğunu iddia edenlerin savları:

Bu araştırmacılara göre Şeyh Küşteri'nin, Türk gölge oyunu ve Karagöz'ün mucidi olduğuna dair en önemli kanıt mezar taşındaki yazıdır. Şeyh Küşteri'nin mezar taşındaki, "sahib-i hayal" ifadesiyle gölge oyunun mucidi olduğu belgelenmiştir.⁵³

İkinci bir delil; Evliya Çelebi (1611- 1682)'den yaklaşık bir asır önce, İbni İsa Akhisarî (?-1559/1560)'nin 16.yy.a ait yazdığı bir perde gazelidir. Bu gazel, Şeyh Küşterî hakkındaki söylentilerin en eski belgesi kabul edilir:

"Hazret-i Şeyh Şüşterî bu zıllı te'lîf eyleyüp İbret alsunlar diyü fânî cihânda ehl-i hâl"⁵⁴

(Şeyh Şüşterî Hazretleri, bu gölge oyununu, hal ehlinin geçici dünyadan ibret almaları için ortaya koymuştur.)

Bilinen en meşhur ve en çok kullanılan perde gazeli ise, Meşrutiyet dönemine ait perde gazelidir.⁵⁵

Bu gazel;

Hazreti Sultan Orhan'dan beru,
Yâdigâr-ı Şeyh Küşter'den beri becâdır perdemiz
Herne olursa olsun Hazreti Şeyh Küşteri pirimiz..
Evvela resmeylemiş resmeyleyen resm-i zılâl,
Perde kurdum şem'a yaktım göstersem zıll-i
Hayal,
Fani dünya kesretine aldanıp da etme meyl,
Pirimiz Şeyh Küşteri icadıdır (ey) ehl-i Hal,
Ehl-i Hal anlar bu zıllı, gayriye bilmek muhal.⁵⁶
şeklinde dir.

Ayrıca Perde gazelinde bazen, oyunun bir öğrenme aracı ve gerçeklerin göstergesi olduğuna dair vurgu yapıldığı gibi,⁵⁷ bazen de oyunun felsefi ve tasavvufi anlamına değinilerek, kurucusunun Şeyh Küşterî olduğu belirtilir.⁵⁸

Başka bir perde gazelinde yine Şeyh Küşteri'ye gönderme yapılmaktadır:

"Şeytan'ın dinsizliğine, Rahman'ın birliğine,
Hamd-i bigaayet(Sonsuz şükürler olsun)⁵⁹

Pirimiz Şeyh Küşteri demine, devranına...⁶⁰
şeklinde dua edilmesi,⁶¹ yine Şeyh Küşteri'nin Karagözün mucidi olduğunun ayrı bir delilidir.

Üçüncü delil ise, 17.yy.da yaşamış olan Evliya Çelebi (1611- 1682)'ye göre Şeyh Küşteri (Şüşterî), "Hayâl-i Zıl" adlı tasavvufi eserin müellifidir. Seyahatnamede yer alan bilgilere göre Şeyh Küşteri, ya tasavvufî gaye ile "Hayâl-i Zıl" adlı bir eser yazmış ve Karagöz, onun yazdığı bu eserden doğmuştur ya da Şeyh Küşteri, gölge oyunu karagözün toplum üzerindeki etkisinden hareketle "Hayâl-i Zıl" adlı tasavvufi bir eser meydana getirmiştir.⁶²

50- Metin And, Türk Tiyatrosu ...,s.44-45.

51- Sabri Esat Sabri Esat Siyavuşgil, Karagöz..., s. 36-39.

52- Metin And, Türk Tiyatrosu ..., s. 43-44-45.

53-http://www.academia.edu/5413119/Karag%C3%B6z_Oyununun_K%C3%B6keni (10.04.2016).

54-[http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/Karag%C3%B6z%20Hacivat%20G%C3%B6lge%20Oyunu%20Tarihi\(26.03.16\).](http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/Karag%C3%B6z%20Hacivat%20G%C3%B6lge%20Oyunu%20Tarihi(26.03.16).);<http://www.tarihistan.org/manisali-iki-sufi-sair-ibn-s-akhisar-ve-birr-mehmed-dede-nin-perde-gazellerinin-serhi/9616/> (26.03.16)

55- Dürrüşehvar Duyuran, Karagöz Topkapı ..., s. 28.

56- Muhittin Sevilen, Karagöze Dair...,s.23.

57- Nilüfer Zeynep Özçörekçi Göl, Gölgenin Renkleri...,s. 18.

58- Metin And, Başlangıcından 1983'e ..., s. 46.- 48.

59- Ünver Oral, Karagöz Perde ..., s. 28.

60- Ünver Oral, Karagöz Perde ..., s. 40.

61- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.22.

62- Aydın Öncü, "Karagözle İlgili...", s.125.

Aynı zamanda Çelebi'ye göre Küşteri, Orhan Gazinin huzurunda tasavvufa ait bir remzi izah için şem'a yakıp, kurduğu perdede hayal göstermiştir.⁶³ Bu bilgi bile Küşteri'nin gölge oyunu oynattığının göstergesidir. Ayrıca şem'a (ışık) yakıldığından söz ediliyor ki, Karagöz, zaten gece oynanan bir oyundur.⁶⁴

Bir rivayete göre Sultan Orhan Karagözü, bir başka rivayete göre ise hem Karagöz hem de Hacivat'ı idam ettirir. Bunun üzerine devrin Nakşi şeyhlerinden Şeyh Küşteri, bu iki kahramanın suretlerini yaparak perdede oynatır.⁶⁵ Dolayısıyla perde arkasından oynatılan suretten murat, deri tasvirdir, kukla değil.

Bir başka rivayete göre Şeyh Küşteri, tarikat-i nakşiyeye meşayihından ve mutasavvifinden olup Ulu Cami civarında bir yere yerleşmiş ve etrafına topladığı talebeleri okutmaya başlamıştır.⁶⁶ Hazret, bir gün dersini bitirdikten sonra, talebelerinden biri 'Hak yolu anlattınız, ruhlarla ilgili konuyu öğrendik! Peki, bu dünya hayatı nedir?' diye sorar. Bunun üzerine Şeyh, başındaki sarığı çözüp odanın bir köşesine perde şeklinde gererek cevap verir: 'Bu perdenin dört köşesi vardır, dünyamız da dört temele [köşeye] dayanır. Atalarımızca da kutsal kabul edilen dört esas; Marifet, Hakikat, Şeriat ve Tarikat kapılardır.' der. 'Bunlardan birincisi ilmi, ikincisi fazileti, üçüncüsü kanunları ve dördüncüsü de mürşidi ifade etmektedir' diye ilâve eder.

Perdenin arkasında bir ışık yakar. Elinin gölgesini perdeye düşürerek hareket ettirir, sonra da ışığı söndürüp konuşur: 'Gördüğünüz perde dünya, gölgeler ise hareket eden cisimlerdir. İşte insanlar, bu perdedeki hayallerdir. Bu gölgeler geçmeye devam edecektir ve 'hayat' dediğimiz şey de budur. Bu perdenin sahibi ise, bu âlemlerin yaratıcısı olan Allah'tır' der.⁶⁷

Metin And'ın da Karagözün piri kabul edilen Şeyh Küşteri için "Karagöz aracılığı ile halkı bilgilendirmek ve eğitmek istemiştir"⁶⁸ demesi de Şeyh Küşteri'nin, Karagözün mucidi olduğunu iddia edenlerin savlarının daha ikna edici olduğunu göstermektedir.

Sonuç itibarıyla nasıl ki haklarında kesinleşmiş bir bilgi ve belge olmamasına rağmen, Türk Halkı Hacivat ile Karagöz'ü Bursa'da yaşamış iki inşaat ustası olarak görmeyi tercih etmiş ve bu efsane neredeyse tarihi bir bilgi kadar inandırıcı ve sürekli olmuştur.⁶⁹ Aynı şekilde Şeyh Küşteri'yi de hem halk hem de Karagözcüler, Karagözün hem piri hem de oynatıcısı olarak kabul etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, Karagöz hayal perdesinin bizzat kendisine "Küşteri Meydanı" denilmiştir.⁷⁰

Biz de pirimiz Şeyh Küşteri başta olmak üzere, Karagöze emeği geçen tüm ustalarımızı ve özellikle yakın zamanda kaybettığımız yaşayan insan hazinesi Metin Özlen ustamızı saygı ve hürmetle anıyor, bıraktıkları somut olmayan kültürel miras Karagöz'ü, gelecek nesillere aktarmayı kendimize vazife belliyoruz.

Karagöz Sanatçısı Seyfullah GÜNANA

63- Nureddin Sevin, Türk Gölge Oyunu..., s.43.

64- Selim Nüzhet Gerçek, Türk Temaşası..., s.74.

65- Ayşe Yücel, İsmet Çetin, Ali Yakıcı, Geleneksel Türk ..., s. 37.

66- Muhittin Sevilin, Karagöz..., s.22-23.

67- Özer Şenödeyici, "Karagöz Perde Gazellerine Nâilî'den Bir İlave", Milli Folklor Dergisi, Cilt:12, 2011, Sayı: 90, s.96-97.

68- Metin And, Geleneksel Türk..., s. 309.

69- Sevgül Sönmez, Karagöz Kitabı, ..., s.12.

70- Dilaver Düzgün, "Geleneksel Türk...", s. 490.

ULUSLARARASI İSTANBUL KUKLA FESTİVALİ

*Yayın Kurulu tarafından Karagöz Sanatçısı Cengiz ÖZEK ile yapılan röportaj.

Bu festivalin hikâyesini öğrenebilir miyiz? Nasıl bir ihtiyaçtan doğdu festival? Ne gibi amaçlarla oluşturuldu?

CENGİZ ÖZEK Karagöz'e başlamış bir çok yerde sergiler açmış, oyunlar sergilemiş, konservatuvara girmiş tiyatro eğitimi almış yeni yetişen bir sanatçı olarak, dünyaya Karagöz sanatımızı göstermek, oraları gezip görebilmek ve oradaki kukla kültürlerini tecrübe edebilmek adına, turnelere çıkmak için yanıp tutuşuyordum adeta. Artık dünyada bu türlü festivaller ile iletişim kurmaya başladık. Polonya ve Çekya'da ilk festivallere katılmıştım ve ülkemi "Büyülü Ağaç" oyunumla temsil ettim. Ve oyun büyük sükse yaptı. Bizi burada izleyen diğer festival yöneticileri kendi festivallerinde oynamamız için bizi davet ettiler. Sonra festivaller festivalleri kovaladı. Neredeyse tüm kıtalarda, yüzlerce festivalde, muhtelif yüzlerle ifade edilebilecek sayıda, Karagöz oyunlarımla sanatımızı temsil etmeye başlamıştım. Bu sırada da insanlar bize sorular yöneltmeye başladı. Bu güzel kukla geleneğine sahip ülkede, bizim de gelip sanatımızı sanatseverler ile buluşturabileceğimiz bir platform, etkinlikler bütünü ve festival yok mu diye? Bu soruya verdiğim olumsuz cevaplar karşısında, bu sanatçılar şaşkınlıkla durumu karşılıyorlar ve duruma bir anlam veremiyorlardı. O zamanlar yavaş yavaş kendime acaba bunu denesek başarılı olabilir miyiz diye sormaya başlamıştım aslında. Dünyada katıldığım festivallerde pek çok ülkenin kukla sanatı temsilcileri meslektaşlarım ve bu ülkelerin festival sanat yönetmenleri ve sanatçılarla zamanla iletişimim gelişti.

Bir dostluğun yanında, ortak hayalleri ve hedefleri de paylaşıyorduk. Bu da tabiatı gereği işbirliklerini, ortak düşünceleri beraberinde getirdi. Kenter, Dormen Tiyatroları ve Şehir Tiyatroları'nda önemli sanatsal ve idari görevlerde bulunmuştum. Bu sürecin sonunda hem uluslararası iletişimlerim, hem de Türkiye'de sanat camiasında verdiğim emeklerin bir karşılığı olarak, ayrıca dönemin koşullarının ve olanaklarının da getirdiği bir noktada, değerli arkadaşım Selen Korad Birkiye ile beraber 1998 senesinde "Uluslararası İstanbul Kukla Festivali" nin birincisini hayata geçirmek için bir yola çıktık. Görkemli ve şaşılağı fiziki açılışların, kokteyllerin ve kültür tarihimizin Kenter Tiyatrosu, Şehir Tiyatroları Harbiye Sahnesi, Akbank Sanat gibi kült mekanlarındaki etkinliklerin, davetlilere davetiyelerin dağıtıldığı dönemlerin ardından, günümüzün sosyal medya ve dijital çağının getirdiği bambaşka koşullara dahi cevap veren çeyrek asırlık bir yolculuk oldu sonrasında bu festival. Topkapı Sarayı'ndan, Türk İslam Eserleri Müzesi'ne geniş ölçekli sergiler düzenlendi. Buralarda açılan sergiler, kendi konusunun ağırlığına göre bir düzen içinde tertip edildi ve kentimizin, ülkemizin ileri gelenlerine şerbetlerin, aşurelerin ve geleneksel sunumların eşliğinde takdim edildi. Burada kültür tarihimize ismini vermiş sayısız sanatçı ile işbirliklerine, onlarca ülkeden ağırladığımız iki yüzün üstünde yabancı kukla grubuna ve iki binin üzerinde kukla sanatçısına festival ev sahipliği yaptı.

Türk Kültür tarihi, geleneksel Türk Tiyatrosu gibi alanlarda yaptığı kıymetli çalışmalarla çok mühim bir isim olan Metin And'tan, mizah sanatçısı ve karikatürist Oğuz Aral'a, çok değerli tiyatro sanatçıları Müşfik Kenter, Ali Poyrazoğlu'na, Karagöz hocam Ali Kıyak, değerli Karagöz sanatçılarımız Tacettin Diker, Orhan Kurt, Metin Özlen, Ünver Oral'a ve yönetmen Işıl Kasapoğlu, Ezel Akay, Derviş Zaim'e ve ismini hatırlayamadığımız nicelerine değin verdiğimiz "onur ödülleri" ile bizim için festival, sonunu bugünden tahmin edemediğimiz sınırsız yenilikle, zorlukla ve tebessümle bugünlere geldi. 25 yıllık süreçten hareket ettiğimde geleceğin bize neler öğreteceğini, neleri tecrübe edeceğimizi, ne gibi zorluk ve mücadeleler ile karşılaşıp bunlara nasıl çözümler getireceğimizi inanım bugünden tahmin edemiyorum. Zaten bizi motive eden kısmı da bir anlamda burası. Bizim açımızdan avantajı bize verdiği bu öğreten, çağın zorluklarına çözümler üretmemizi zorlayan ve teşvik eden motive edici, dinamik yanı. Bu sayede durağanlaşmıyor, yeni fikirler ve projeler üretebiliyor ve kendimizi tekrar eden bir kısır döngüden kendimizi dışarı atabiliyoruz. Festival izleyicisinin, yerel ve yabancı sanatçıların ise çok mühim bir etkileşimini sağlıyor bu festival. Kendilerine oyun konuları arayan, sanatsal bir ilham peşinde koşan, yenilikleri takip eden, plastik ve estetik kreatif arayışlarda olan herkes için de parlak bir yıldız "Uluslararası İstanbul Kukla Festivali".

Yerel yönetimlerin ve halkın organizasyona bakışı nasıl? Genelde kendi isteklerinin olmasını ister resmî kurumlar? Siz herhangi bir sorun ya da müdahale ile karşılaşıyor musunuz?

CENGİZ ÖZEK Yalnızca yerel yönetimlerin ve halkın değil, uluslararası festivallerin, sanatçıların, izleyicilerin, akademisyenlerin, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin ve sanat vakıflarının ve daha nicelerinin de hem festivale, hem de vakfımızın faaliyetlerine yoğun ilgisi söz konusu. Bundan ötürü çok gururluyum. Atölyemizde yurtdışından önemli kurumlardan burs almış, Karagöz sanatı ile kendi sanatsal alanlarını birleştirmeye çalışan stajyerler, sanatçılar ağırlıyoruz son dönemlerde. Bu bir nevi Karagöz Akademisinin de temelleri aslında. Akademisinin de temelleri aslında.

Ben bu noktada sorunuza, yöneltilmiş bir siyasi muhalif tavır gündeme getirmeyi ve buradan beslenerek cevap vermeyi tercih eden bir sanatçı ya da girişimci olarak görmüyorum kendimi. Siz bir sanatı icra etmek istiyorsunuz, yerel anlamda da bunu başarmayı hedeflerken, uluslararası hedefleriniz ve arzularınız da var. O halde yerel yönetimler ile de, uluslararası organizasyonlar ile de doğru bir diyalog kurmak durumundasınız. Arzu ettiklerinizi hayata geçirmeniz için karşınızdaki muhatabınız her kim ise, bu kurum ve kişilerle doğru ve sabırlı bir diyalog yürütmek durumundasınız. Her kurumun ve kişinin anlayacağı dilden tasanızı, derdini lisanı münasip ile karşı tarafa aktarmakla mükellefsiniz. Yoksa kendi kendinize dövündüğünüz, kendinizi hırpaladığınız maksatsız bir mücadele ve savaş ile sonunda siz yorgun çıkarsınız. Üstüne üstlük hedeflerinize ilerleme ve ulaşma ihtimallerinizi de kendi elinizle ortadan kaldırmış olursunuz. Hayat hepimiz biliyoruz ki hep yüzü bize bakan rengarenk açmış çiçekler ile dolu bir yol değil. Tabi ki direnişlerle, engeller ile, ticari maksatlar ile birbirinin işlerini tırpanlamaya çalışanlarla, birbirlerini destekleyenlerden daha çok karşılaşıyoruz. Bunu da medeni yollardan diyalog ile çözmeyi tercih ettik, edeceğiz. Bu yaklaşımla çok dostlar edindik. Gerçekleştirdiğimiz organizasyonlarda da, katıldığımız ulusal uluslararası sanatsal etkinliklerde de hep sözlerimizi yerine getirmek için can hıraş çalışan, çabalayan, emek sarf eden, aşk ile en güzeli üretmeye gayret eden taraf olduk. Olmalıyız da. Ofisimizin kapısı da herkese, her zaman açık oldu. Güzel dekorlar ile insanları büyülemeyi arzu etmedik. Selçuklu'dan, Osmanlı'ya, Orta Doğu ve Doğu Asya kültürüne, Karagöz'ün ve geleneksel sanatlarımızın sanatseverleri karşılaması için maddi manevi elimizden gelen her türlü çabayı sarf ettik. Çünkü, bir kültürün bir sanat yaklaşımının bütün bir bakış açısına sahip olması gerektiğine inanıyoruz. İslam işlemeciliğini inceliyorum, ama mimarisinden, ritüellerinden, inanç felsefesinden uzağım ya da Karagöz'e odaklıyız ama tezhip, minyatür, kalem işi, kat'ı sanatından bihaberiz gibi bir yaklaşımı sıhhatli ve anlamlı bulmuyoruz. Ayrıca ofisimizde bu kültürlerin estetiği ile karşıladığımız yerel otoriteler, yetkililer, organizatörler, sanatseverler, sanatçılar da bu şartlar altında daha başka bir saygı ve hürmet ile bize yaklaşıyorlar.

Biz de onları sıcak kahvemizle, çayımızla yine geleneklerimizin misafirperver yaklaşımı ile karşılıyor ve tüm sorularına bildiğimiz kadarıyla en tatminkar cevapları vermeye gayret ederek ağırlıyoruz. Böyle olunca engeller, bariyerler aşıyor. Ortaklıklar kuruluyor. Böyle olunca tüm aktörler kazandığı gibi, kültürümüz ve insanlarımız da kazanıyor. Ayrıca biz sanatçının sanatını tek bir kanaldan var etmesinin güdük kalacağını da düşünüyoruz. Evet devlet katkılarından, desteklerinden, yerel yönetimlerin olanaklarından tüm sanatçıların olduğu kadar yararlanmak için girişimlerimiz oluyor. Ancak, bunun dışında kendi gayretimizle sınırlarımızın ötesinde de çok önemli işbirlikleri ve olanaklar yaratmayı göz ardı etmiyoruz. Ayrıca oyunlarımızı, atölyelerimizi, sergilerimizi entelektüel camianın uğrak yeri mekanlara, ya da kamusal alanlara, okullara, alışveriş merkezlerine, sadece sanat bölgelerine değil İstanbul'un ülkemizin her noktasına taşımaya çalışıyoruz. Çünkü, kültürümüzden her bireyin eşit imkanlar altında istifade etmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu misyon ve vizyonumuz, Türkiye'nin ilk özel bütçeli kukla festivali olarak bizi çeyrek asır taşıdı. Yerimizde saymadan iletişimimizi, diyalogumuzu güçlendirerek bunu taşıyabileceğimiz en başarılı noktaya getirmeye de devam edeceğiz.

Uluslararası bir festival olarak dünyanın en uzak neresinden kuklacı İstanbul'a geldi?

CENGİZ ÖZEK Uzak kavramının hayallerimiz ile sınırlı olduğuna inanıyorum. Çalıştıkça ürettikçe uzaklar yakın oluyor. Festival'de ilk yola çıktığımızda dünya koskocaman bir muamma idi. Yıllar geçtikçe mesafeler kıaldı. Farklı dilleri, kültürleri ve kimlikleri temsil eden sanatçılar ve kurumlar, dostlarımız, akrabalarımız, özlediğimiz suretler haline dönüştü. Festivalleri, başka ülkelerdeki evlerimiz oldu. Oralarda, her kültürün şemsiyesi altında en güzel imkanlar ile kendi evimizde gibi ağırlandık, karnımızı ve gönlümüzü doyurduk. Dünya üzerinde şöyle bir yay çizersek, İskandinavya Norveç'ten Nobel ödüllü yazar "Knut Hamsun" un "Açlık" oyunundan, Meksika'ya ve karagöz tekniği ile hayata geçirilmiş öğrencim "Diego Ugalde" nin bir Kızılderili öyküsü "Nos volvimos buffaloes" ya da "Bizler bufalo olduk" isimli oyuna farklı kıtalardan çokça oyunu festivalimizde ağırladık.

Kamboçya'dan neredeyse bir futbol takımı büyüklüğünde bir "Sbek Thom" ve "Sbek Touch" ekibini masklı dansları ve devasa kuklaları ile "Saint Pulcherie" lisesi salonunda izleyicisi ile buluşturduk. Bu gösteriden devasa kuklaları, sanatçısının bir ritüel ile vedalaşmasından sonra koleksiyonumuza kattık. Taywan, Çin ve Uzak Doğu'nun pek çok noktasından gölge kuklalarını ve "Shifu" ya da diğer bir tabirle büyük ustaları ülkemize getirmeyi başardık. Yine Endonezya'nın "Wayang Kullit" kuklalarını ve temsilini de İstanbul'da izleyicisi ile buluşturmak suretiyle bir başka uzağı daha yakın ettik. Kilometre üzerinden matematik bir yaklaşım ile "en uzak" sorusunun cevabını aramak yerine ben şöyle bir örnek paylaşmak isterim. Vietnam'a özgü ve kendi ülkesinde dahi belli noktalarda izleyebileceğimiz ve çok kapsamlı sahne düzenek ve teknik gereksinimleri olan "Vietnam Su Kuklaları" gösterisini de, yıllar evvel ilk defa tüm Türkiye ve İstanbul Rumeli Hisarı'nda izleyicisi ile buluşturduktan sonra, yine 2010 İstanbul dünya başkenti etkinlikleri çerçevesinde kuklalarını oynattıkları, ejderhaların ağızlarından ateşler püskürttükleri, meleklerle su üzerinde danslar yaptırdıkları tonlarca su içinde oynanan havuzları ile beraber Taksim Meydanı'na taşımaya muvaffak olduk. Uzaklardan buraya fiziki ve hakiki anlamda getirmeyi başardığımız ekiplerin dışında, ortak çalışma ve işbirlikleri ile Karagöz'ün dünyasında da Karagöz'ü, "İpek Yolu" üzerinden Çin'deki kadim bir ustasına maceralar ve yepyeni teknikler ile ulaştırmayı da başardık. Tiyatro dünyasının reddedilemez ismi Peter Brook ile beraber karagözümüzün bu etkinliği de aynı etkinlikte bir araya geldi. Yani bu alemde de, Karagöz'ün aleminde de uzakları yakın eyledik diyebilirim.

Festivallerin sanata katkısı nedir? Sizin festivaliniz bu açıdan nerede duruyor?

CENGİZ ÖZEK Festival adı üstünde bir "festival". Olağan günlerden farklı bir kimliğe bürünmesi icap eden bir şenlik atmosferini beraberinde yaratması gerektiğini düşünüyorum. Ülkemizde yıl içinde sanat alanımızda yerli sanatçılarımız zaten belli fonlar ve destekler, yanı sıra kendi imkanları ile gösterilerini yapıyorlar. Bir şenlik atmosferinin bu sanatçıları buluşturabilmesi elbette önemli.

Ancak, bu buluşmalarda yine kısır döngü bir çekişmeden ziyade, etkileşim ve bir karşılıklı beslenmenin sanata katkısının daha büyük olacağını düşünüyorum. Öte yandan uluslararası sanatçıların, imkanlar dahilinde yıldan yıla bir çeşitlilikle festivale konuk olmaları gerektiğini ve bu gösterilerin sanatçılar tarafından ilgiyle takip edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Çapraz atölye ve ortak oyun, yanı sıra sergi etkinlikleri ile de bu uluslararası sanat ve sanatçıların karşılıklı ilham ve esinlenme ile birbirlerinin kültürel miraslarını son derece olumlu etkilediğini tecrübe ediyorum. Bizim festivalimiz kurulduğu günden bu yana; kapalı kapılar ardındaki müze koleksiyonlarını izlenebilir kılan yaklaşımı ile, alanda kalıcı katalog ve kitaplar kaleme alması ile, festivale katılan ekipler ile uluslararası ölçekte ilişkilerini canlı ve dinamik tutması suretiyle önemli bir misyonu üstlendiğini düşünüyorum. Ayrıca gerçekleştirilen atölyelerimizde de kreatif süreçleri tetikleyen ve katılımcının yaratıcı yanını provoke eden yaklaşımımızla, potansiyel sanat estetiğini açığa çıkaracak bir misyonu üstlendiğini de söyleyebilirim. Ayrıca 2003 Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması Sözleşmesi'nde de belirtildiği üzere, farklı ülkelerin kültürel miraslarının sınırlar ötesinde birbirini yüceltmesi noktasındaki işbirliklerine de önemli katkılarda bulunuyoruz. Buna 2017 yılındaki festivalimizde İstanbul'da ve Hong Kong'ta sahneye koyduğumuz ortak prodüksiyon "Avanti" oyununu gösterebilirim. Bu vesile ile Karagöz ve gölge tekniği ile Çin'de "Nasreddin Hoca"nın karşılığı olan "Avanti" figürü ile ortak kültürel değerimizi her iki ülkede de yüceltme konusunda başarılı olmuştuk. Öte yandan, ülkemizin önemli sanat kurumları ve mekanları, konsolosluklar ve kültür merkezleri ve kamusal kuruluşlar, alışveriş merkezleri ve özel salonlar ile de eşgüdümlü bir çalışma halinde olmanın hem haklı gururunu, hem de avantajlarını yaşıyoruz. Diğer taraftan altını tekrar çizmek istediğim husus; belli mekanlara ve belli sosyolojiye ulaştırmayı hedeflememiş olmamız festivalimizi. Alış Veriş Merkezleri'nden, kamusal büyük salonlara, özel salonlardan, tüm sosyolojik spektruma ve her semtimize ulaştırmaya elimizden geldiğince gayret ediyoruz festivalimizi. Bizim festivalimizin ana aksı ve öneminin bu istikamette olduğunu ifade edebilirim.

Salgın sürecinde festival çalışmaları ne oldu? Durdurdunuz mu dijitalleştirdiniz mi?

CENGİZ ÖZEK Salgın süreci de, salgın sonrası "post" süreci de, yalnızca bizim için değil, tüm insanlık için elbette zor geçiyor. Ekonomik koşullar öncelikle çok etkin bir hal alıyor. Festivalimizin saygınlığı, ilişkilerimiz, tırnaklarımızla kazıyarak getirdiğimiz noktaya dair hiç bir kaygımız yok, bunu açıkça söyleyebilirim. Zaten, pek çok kapıyı da bu sayede oluşturduğumuz çeyrek asırlık itibar ve "yaptıklarımız, yapacaklarımızın teminatıdır" mottosu vesilesi ile açabiliyoruz diyebilirim. Sürdürülebilirlik anlamında çabalarımızın karşılığını bu anlamda ilişkilerimizden hareketle alabiliyoruz. Aksi taktirde mevcut USD, Euro kurunun durumu karşısında yurtdışından Türkiye'ye ekip getirmek çok zorlaştı. Ekiplerin maddi beklentilerini karşılamak ciddi derecede imkan sınırlarının ötesine aşmış durumda. Bu durumun ise aslında festivalimiz açısından olumsuzluğu bir yana, ülkemizin itibarı açısından negatif etkisi daha mühim diye düşünüyorum. Çünkü, önceki yıllarda kaşelerini karşılayıp çağırdığımız grupların, aynı ihtiyaçlarını aynı düzeyde karşılamamız mümkün olmuyor. Bu da sanatçıların zihninde, bu ülkenin ekonomik koşullarının kötüleştiği ve bir kültür merkezi olmaktan uzaklaştığı izlenimini yaratıyor. Bunun da kültür turizmimize olumsuz bir etkisi olacağını düşünüyorum. Bu fikir ve algı oturursa, bir başka aşılması gerekli bariyerle karşılaşabileceğimizi düşünüyorum.

Peki ya bundan sonrası? Festivalin bu yıl hedefi nedir? Nasıl sürprizler bekliyor İstanbulluları?

CENGİZ ÖZEK Bundan sonrası, daha öncede söylediğim üzere hepimiz için sürpriz. Çünkü 2020 senesinde pandemi ile karşılaşacağımızı bilmiyorduk. 90'lı senelerden sonra mekanlarda açılışların, davetlerin olduğu sistemden, günümüzün dijital ortamına düşeceğimizi de tahmin edemezdik. İnsanoğlunun en büyük özelliği koşullara kuvvetli bir şekilde adaptasyon yeteneği. Bundan sonra da tecrübemizi, ilişkilerimizi, sanata olan arayışımızı, yaratıcı yaklaşımımızı kullanarak, çağın gerektirdiği koşullara bilgi ve liyakat ile adapte olarak yürüyüşümüzü devam ettireceğiz.

Bu yılki hedefimiz pandemi sonrası fiziksel mekanlarda sanatseverleri tekrardan gösteriler, atölyeler ve sergiler ile buluşturmak. Sürprizler, adı gibi sürpriz olsun.

Festivallerde farklı kukla ekolleri de gösterim şansı buluyor. Ülkemizde yetişkinlerin bunlara ilgisini nasıl yorumluyorsunuz?

CENGİZ ÖZEK Yıllar evvel Meksika'dan Diego Ugalde isimli bir kukla sanatçısı benimle iletişime geçmek istedi. Bu tarz çok fazla sayıda talep aldığımdan ötürü aslında başlangıçta çok ciddiye de almamıştım. Sonra bir gün ofisimde çalan kapıyı açtığımda Diego'yu karşımda gördüm. Benim için bir şaşkınlıktı. Ülkesinin tekniği ile kukla uygulamaları gerçekleştiren sanatçı, benden ısrarla karagöz tekniğini öğrenmeyi talep ediyordu. Beraber gerçekleştirdiğimiz çalışmalarda şaşırtıcı bir şekilde tekniği çok hızlıca kavradı. Hem tasvir yapımında, hem de oynatımında oyunun mantığını hızlı çözümlledi ve kendi tasarımı "Kaplan" ve benim yönetmenliğimdeki "Bizler bufalo olduk" isimli oyunlarını karagöz tekniğinde hayata geçirdi. Bu oyunlar sonrasında "Uluslararası İstanbul Kukla Festivali" bünyesinde Türk izleyicisi ile buluşmakla kalmadı, dünyanın dört bir yanına da karagöz tekniği ile Meksika ekolünde bir yorum taşıdı. Bir başka ziyaretinde ise festivalimize Hindistan'da öğrendiği "Kathputli" kuklasını getirdi Ugalde. Özetle, farklı ekoller festivalde gösterim imkanı bulmakla kalmıyor, birbirlerini de ciddi derecede etkiliyorlar diyebilirim. Yetişkinlerin, çocukların ve tüm kesimlerin ilgisinden memnunuz. Sıkıntının sanatseverlerin ilgisinden kaynaklandığını düşünmüyorum. Ekonomik koşullar, elbette belirleyici olabiliyor. Ancak, günümüzün sosyal medya ve dijital merkezli reklam ve tanıtım yaklaşımları biraz koşulları ve erişimi zorlaştırdı. Eskiden, sanatsal tanıtımlar yapan, bilinen bir televizyon kanalında reklamınızı yaptığınızda tüm hedef kitlenize ulaşmanız mümkündü. Ancak bugün farklı dijital kanallardan yüzlerce etkinlik İstanbul halkına arz ediliyor. İzleyici kitlesine ulaşmak ve bunun yöntemi, çözümlemesi hepimiz için önemli bir denklem diye düşünüyorum. Son olarak, en çok ilgimi çeken hadise ise özellikle profesyonellerin düzensiz takibi.

Benim festivali kurarken heyecanımı tetikleyen hadise, uluslararası ekiplerin plastik estetiğinden ve sahne tekniğinden etkilenmek ve buradan hareketle yaratıcı yanımlı etkin hale getirmektir. Bilhassa, profesyonellerin ve meslektaşlarımızın bu alanda festivali takibinin yeterli düzeye ulaşmadığı tespitini üzümlere yazabilirim.

Festival kukla sanatının görünürlüğünü de etkiliyor değil mi? Hiç görmemiş kişiler belki bu sayede bir ustanın peşine düşebiliyor.

CENGİZ ÖZEK Elbette ki etkiliyor. Örneğin tiyatrocular festivalimizin hayata geçmesinden önce kuklayı tiyatro sanatı olarak kabul etmeme temayülündeydi. Çağdaş Tiyatro ve Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun kesişiminde konumlanan işbirlikleri, imkanlar, sahne yorumları festival bünyesinde bir araya geldikçe ve tasasını camiaya ve izleyicilere aktardıkça, kukla sanatı da tiyatro kategorisinde anılmaya ve daha ciddiye alınmaya başladı. Ayrıca Türkiye'deki yerel grupları her yıl festivalde ağırladık. Festivalimizde benzer dönemde bulunan diğer festivallerin sanat yönetmenleri ve organizatörleri ise yerel sanatçılarımıza festivalimiz vesilesiyle başka olanaklar sundular. Bu vasıta ile "Tiyatro Tem" in İtalya'da bir gösteri yapma olanağı yakaladığını ifade etmek isterim. Yine Amerika'dan Fulbright burslusu bir illüstratör Sabina Kariat ta 2022 senesi itibarı ile atölyemizde bursunun karşılığında karagöz ve animasyon, stop motion tekniklerini buluşturduğu bir çalışmayı gerçekleştiriyor. Bu değerler bize hep festivalimiz ve tiyatromuz vesilesi ile eriştiler, keza bizler de onlara. Diğer taraftan yaklaşık beş yılı aşkın süreden bu yana işbirliği halinde olduğumuz ve oyunlarımızda yardımcılığını gerçekleştiren, karagöz tasvir sanatçısı, akademisyen, yazar arkadaşım Aziz Murat Aslan'da 2017 senesinde festivalimizin bir gönüllüsü olarak aramıza katıldı. Hem festivalin koordinasyonunda, hem kitap ve yayın çalışmalarımızda, sergi projelerimizde, yetkin bir şekilde konuştuğu İngilizce ve Almanca sayesinde hem yurt dışındaki etkinliklerimizde sanatımızın kulağı, dili ve kalemi oldu. Festivalimiz ve tiyatromuz ile ilgili, dergilerinde ve uluslararası yayınlarda yer ayırmak isteyen yabancı gazeteci ve araştırmacılara tasamızı en doğru şekilde aktardı.

Hem akademik mecrada, hem de yazın anlamındaki çalışmalarımızda karagöze çok mühim katkılarda bulunmamıza vesile oldu. Atölyemizde çok sayıda tasvir tasarlayıp hayata geçirdi. Mühendis kimliği ve analitik kabiliyetleri sayesinde uluslararası ortak projeler geliştirmemiz anlamında da mühim katkıları ve girişimleri oldu. Adeta Karagöz alanında bir diplomat hassasiyetinde çalıştığını görüyorum. Uluslararası temsillerde perde ardında oyunlarına yardımcılık ederken de hem müzikal anlamda, hem de rejiiyi takip eden bilinçli yaklaşımı ile de kendini geliştirdiğini ifade edebilirim. Kendisiyle tanışmamız da şahsi bir münasebet ile değil, yine festivalimiz kanalı ile olmuştur. Bu isimler de bilgi birikimlerini, yeteneklerini, enerjilerini sanata katma imkanını yakaladılar festival bağlantısı ile.

Benim hoca – öğrenci ilişkisi ile karşılıklı bir beslenme merkezli tarif ettiğim, geleneksel anlamda ise usta – çırak ilişkisi şeklinde ifade edilen bu sürecin neticesinde yetişen bu değerlerin bu anlamda da sanatın geleceğine hizmet edecek olmaları beni çok mutlu ediyor.

Böylelikle; festivalin, kukla sanatı ve sanatçıların tanınmalarına vesile olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Bu isimlerin kukla sanatımıza kattıkları değeri daha önemseydiğimi ifade etmek isterim.

Yine yukarıda da ifade ettiğim üzere atölyeler, oyunlar, festivaller, sergiler, ortak işbirlikleri; farklı nitelikteki ve kimlikteki mekanlarda bu etkinlikleri hayata geçirmek ve eğitimler kukla sanatının görünürlüğünü tetikleyen hadiseler. Ancak dediğim gibi bunu meşakkatli hale getiren hadise, günümüz tanıtım ve reklam yaklaşımının, sosyal medya ve dijital ortamlara kayması ve sanatseverlere limitsiz, seçimi güç bir arzın olması. Görünürlük konusunda aşmamız gereken bariyerin bu olduğu kanaatindeyim.

Peki ilk soruya dönelim. Amaçlarınızı gerçekleştirdim diyebilir miyiz? En başında hedeflediğiniz yerde olduğunuzu söyleyebilir misiniz?

CENGİZ ÖZEK Pek çok hedefimizi, arzumuzu hayata geçirdik elbette. Bu anlamda şükürler olsun.

Bunun içinde emek, mesai, tecrübe, duruşumuz ve belli noktalarda şansın da etkisi olmuştur. Ancak, hiçbir zaman ve durumda “oldu, bitti” ve “hedefime ulaştım” demeyi doğru bulmuyorum. Zaten, böyle bir atalete de sanatta yer yoktur. Sanatçı, her sabah uyandığında bir heyecanla yatağından fırlamak durumundadır. Sadece festival anlamında değil, ben sanatıma dair her gün bin bir heyecanla uyanıyorum. Örneğin en son, bazı tasvir tasarımlarımda deneylemeyi arzu ettiğim basit bir iki husustan dolayı, yerimde duramadım. Ve büyük bir heyecanla atölyemin koşa koşa erkenden yolunu tuttum. Festivale dair de çok sayıda hedeflerimiz düşüncelerimiz var tabi ki. Bunun ötesinde de muhtelif planlarımız var. Bunlar için sistematik çalışma halindeyiz zaten halihazırda. Ancak, bunlar da sürpriz olsun isterim.

**Bundan sonraki festivalle ilgili duyurumuzu da alalım ve sohbetimizi bitirelim.
Önümüzdeki festival ile ilgili bizi bilgilendirir misiniz Cengiz bey?**

CENGİZ ÖZEK Önümüzdeki festivale dair çalışmalarımız hummalı şekilde devam ediyor. Hem yerel ekiplerden, hem de uluslararası Avrupa, Asya ve ülkemizden grupların oyunlarından meydana gelen, sanatseverleri ağırlayacağımız keyifli bir festival kapsamı oluşturmaya gayret ediyoruz. Çok keyifli ve özel başlıklara sahip sergiler, eğitimler, atölyelerin de yine festival kapsamında yer alması düşüncesindeyiz. Yine, sanatseverleri artık gelenekselleşmiş mekanlarımızda ağırlamanın yanı sıra, bu yıl farklı bir duyguyu yakalayacakları taze ve özgün mekanlarda da hepimiz için yeni bir tecrübe olacak istikamette ağırlayabilmek için görüşmelerimizi de sürdürüyoruz.

Hadi Poyrazoğlu Kukla ve Karagöz Festivali

* Yayın Kurulu tarafından Hadi Poyrazoğlu Kukla ve Karagöz Festivali Koordinatörü U. Şafak POYRAZ ile yapılan söyleşi.

Festival fikri ilk nasıl ortaya çıktı? Size bunu yapmalıyım dedirten neydi?

U. ŞAFAK POYRAZ Ben zaten bu sanatın içine doğdum. Büyüdükçe bu konuda ben ne yapabilirim diye düşünmeye başladım. Kukla sanatı hem çocuklar için hem yetişkinler için özel bir sanat aslında. Cansız bir varlığın insanlara nasıl dokunabildiğini görüyoruz. Eğitsel kazanımları zaten saymakla bitmez. Ankara'da böyle bir festivalin eksikliği en önemli motivasyonumuz oldu. Bu kentin çocuklarını da kuklaya ve Karagöz'e kavuşturmak ve hatta belki de birçoğunu tanıştırmak için yola çıktık. Hâdi Poyrazoğlu adını dinleyelim bir de sizden. Ben şanslı bir çocuktum. Dedemi kukla yaparken ve oynatırken izledim. Dedem kukla ve Karagöz sanatçısı. Tam bir tuluat sanatçısıydı. Onun dışında dedemin en önemli özelliği bu işi organize etmesiydi. Ben de evet dedem gibi kukla oynatıyorum ama ondan aldığım bayrağı sanatın görünürlüğünü artırmak için organizeler yapma konusunda da taşıyorum aynı zamanda. Bakınca bir görev devamı var. Bu görev Karagöz sanatını bilinir kılmak için uğraşmak. Bunu yaptığım için de çok mutluyum.

Neden Ankara'da başladı? Bu kentte ihtiyaç olduğunu mu düşündünüz yoksa Ankara'nın sizler için başka bir önemi mi var?

U. ŞAFAK POYRAZ Ankara eşittir Hâdi Poyrazoğlu. 1952'den beri Cebeci'de bu işi yaptığı için, onun adını yaşatmak için. Bundan sonra her yıl da aynı tarihte devam etmek niyetindeyiz.

Festivalinizi diğerlerinden ayıran bir yan var mı?

U. ŞAFAK POYRAZ Festivalimizin sloganı "Hep birlikte" idi. Çünkü bu festival sayesinde ilk defa görme engelli, işitme engelli, ortopedik engelli çocuklarımız aynı salonda engeli olmayan çocuklarımızla beraber Karagöz izlediler. Erişilebilirlik koordinatörü ve işaret dili çevirmenleri eşliğinde bir Karagöz performansı sergilendi ve bu şekilde engelli çocuklarımız da Karagöz'e ulaşmış oldu. Bu bizim için çok büyük bir mutluluk. Bundan sonra da bu enerjiyle devam edeceğiz.

Bu ilk festivali artıları ve eksileri ile değerlendirebilir miyiz? Hedeflerinize ulaştığınızı söyleyebilir misiniz?

İlk yapılan bir şeyin günahı olmaz elbette eksiklikler vardı ama bizim amacımız güzel bir iş çıkarmaktı. Bunu yaptığımıza inanıyorum. Eksikliklerimizi not aldık. Onları zamanla toparlayarak giderek daha iyi olmak istiyoruz. "Hep birlikte" başaracağız.

Festivallerin izleyicideki karşılığı nedir sizce? Sadece bir oyun izlemekten başka amaçlara da hizmet ediyor sanırım festivaliniz?

U. ŞAFAK POYRAZ İzleyiciler festivaller aracılığıyla birden çok oyunu dolayısıyla kuklacıyı ve tarzlarını görmüş olabiliyorlar. Mesela bizim festivalimizde hem Karagöz hem ipli kukla hem el kuklası gördü çocuklar. Hem kukla tiyatrosu izlediler hem müzik eşliğinde kuklalarla eğlendiler. Bunun yanında engelli çocuklarımız için bir Karagöz sergisi oluşturduk. Onlar tasvirlerle, derilere dokunarak hissederek daha yakın bir temas içine girdiler. Ve zaman zaman kuklacılarla da diyalog kurma şansları oldu. Ayrıca hediyeler dağıttık.

Bütün bunların dışında düzenlenen atölyeler çok önemli bir yer tuttu festivalde. Çocuklar kendi kuklalarını, tasvirlerini yaptılar. Hem deneyim oldu hem de kuklalar onlarda kaldı ve onlara bizden birer anı kalmış oldu.

Bundan sonra plan nedir?

U. ŞAFAK POYRAZ Festivali iki ayaklı düşünüyoruz. Evet Ankara merkez ve Ankara'nın tarihi hep 21-27 Mart arası olacak. Dünya kukla günü ve tiyatro günü arası. Bu festivali İstanbul'da da yapmayı planlıyoruz. Çalışmalarımız devam ediyor. Ekim ayında İstanbul'da görüşmek umuduyla.

KARAGÖZ'E ÖDÜLLER...

Yeni Tiyatro Dergisi Emek ve Başarı Ödülleri

9. Uluslararası Yeni Tiyatro Dergisi Emek ve Başarı Ödülleri Caddebostan Kültür Merkezi'nde düzenlenen törenle sahipleri ile buluştu.

Seçici kurul bu yıl da geleneksel tiyatroyu unutmadı. Karagöz Aranıyor "Işkırlak" oyunu ile Hüseyin Dilan Geleneksel Türk Tiyatrosu ödülüne layık görülürken, Dilan ödülünü yine bir Karagözcü olan Sibel Tomaç'ın elinden aldı.

yeni
tiyatro

Bir diğer geleneksel tiyatro ödülü ise "Anadolu" başlığından verildi ve Bursalı Karagöz sanatçısı Seçkin Güneş geleneksel tiyatroya katkılarından dolayı Geleneksel Türk Tiyatrosu Başarı Ödülünü aldı.

En iyi festival ödülü ise bir Kukla Karagöz organizasyonu olan Hâdi Poyrazoğlu Kukla ve Karagöz Festivali'ne gitti.

Mersin'de Yeni Bir Sanat Merkezi...

Şermin DİNÇ, Tefk DİNÇ

21 Mart Dünya Kukla Günü'nde Mersin Yenışehir Belediye Başkanı Abdullah Özyiğit tarafından açılan "Hayalinas Sahnesi" gösterilerine tüm hızıyla devam ediyor.

Şermin Dinç yönetimindeki Hayalinas Tiyatrosu'nda Türk Halk Tiyatrosu motiflerinden olan Karagöz, Kukla, Meddah, Ortaoyunu gibi türlerin yanı sıra modern tiyatro oyunları da sahnelenecek.

Hayalinas Tiyatrosu özgün ve zengin bir repertuvara sahiptir.

28 Karagöz, 4 kukla, 4 ortaoyunu, 2 meddah hikayesi, 4 yetişkin oyunu, 1 çocuk oyunu vardır.

Sahne her hafta başka bir Karagöz oyunu ile gişe açmakta, Karagöz ve kukla tiyatrosu açısından farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır.

Kuklalar Turnede...

U. Şafak POYRAZ

Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanan Geleneksel Çocuk Oyunları ve Kukla Festivalleri Ocak 2022 tarihinden bu yana yapılmaktadır.

Koordinatörlüğünü Umut Şafak Poyraz'ın üstlendiği gösteriler Kukla ve Karagöz Sanatçısı

Bahadır BIYIKLI ile Türkiye'nin belirli bölgelerinde sergilenmeye devam ediyor.

U. Şafak POYRAZ, bu zamana kadar 7 il 52 ilçede toplam 120 gösteri ve yaklaşık 50.000 kişiye ulaşmanın mutluluğunu paylaşıklarını belirtti.

Başkent Kültür Yolu Festivali Gerçekleştirildi.

Köklü bir tarihe ve zengin bir kültürel mirasa sahip, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış kadim bir şehir olan Ankara, 28 Mayıs -12 Haziran tarihleri arasında bu yıl ilki düzenlenen Başkent Kültür Yolu Festivali'ne ev sahipliği yaptı.

Cumhuriyetin başkenti Ankara'nın kültür ve sanatın da başkenti haline gelmesi amacıyla hayata geçirilen festival kapsamında; UNIMA Türkiye Milli Merkezi ve Karagöz Derneği işbirliği ile Karagöz, Meddah ve Ortaoyunu gösterileri ve Karagöz atölyeleri gerçekleştirildi.

Kuklalar Tatilde...

Bahadır BIYIKLI

Modern kukla gösterisi ile Alanya bölgesinde turizm işletmelerinde her akşam farklı bir mekânda gösterilerimizi gerçekleştiriyoruz. Sezon boyunca 150 şov planlanıyor. Hem geleneksel kuklalar hem de modern kuklalara turistlerin büyük ilgisi olmaktadır. Özellikle gösteri sonrası sahne arkası ve kuklalara yoğun bir ilgi var.

6 farklı otelde ana sahnelerde akşam şovu olarak gerçekleşen gösteriler Ekim sonuna kadar devam edecek. Genellikle animasyon ve dans gösterileri ile bilinen otel eğlencelerinde kuklaya da yer açılması sanatın ve kukla sanatçıları açısından oldukça önemli. Yaz kış perdelerini kapatmayan "Hayalhane Sanat" modern ve geleneksel kukla gösterilerine devam ediyor.

Vefakar'ın Konuğu R. Şinasi ÇELİKKOL...

DIYANET TV

Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaşayan ve hayatlarında gösterdikleri vefa duygusu ile ön plana çıkan kişilerin yaptıkları çalışmaları ekranlara taşıyan "Vefakar" programının 21. Bölümünde UNIMA Türkiye Milli Merkezi Bursa Şubesi Başkanı ve Karagöz Sanatçısı R. Şinasi ÇELİKKOL yer aldı.

11 Haziran tarihinde yayınlanan programda, R. Şinasi ÇELİKKOL'un Karagöz ile iç içe geçmiş yaşamı seyircilerle buluştu.

Programı kaçıranlar ve yeniden izlemek isteyenler, Diyanet TV Youtube sayfasından izleyebilirler.

DIYANET TV

Genç Karagözcüler Eğitimi Başladı...

Kültür ve Turizm Bakanlığının katkılarıyla ve Karagöz Derneği öncülüğünde gerçekleştirilen "Genç Karagözcüler" projesi Nisan ayında eğitimlerine başladı.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gelecek Gençlerin "Kültür Endüstrileri Destek Programı" kapsamında gerçekleştirilen Genç Karagözcüler projesi ile, kadim tarihimizin günümüzde yaşayan en büyük örneklerinden biri olan Karagöz sanatımız; ustalar tarafından gençlere aktarılıyor.

İstanbul Rumeli Üniversitesi Haliç Uygulama & Araştırma Yerleşkesi'nde gerçekleşen

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

eğitimlerde Genç Karagözcü adayları; Karagöz tasviri yapımı-oyunatımı, müzik ve yazarlık alanlarında eğitimler alarak, Karagöz sanatı ile ilgili ihtiyaç duymuş oldukları tüm bilgi, materyal ve tecrübeyi alanında uzman eğitimcilerden öğreniyorlar.

Genç Karagözcüler projesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gelecek Gençlerin "Kültür Endüstrileri Destek Programı" kapsamında, Karagöz Derneği öncülüğünde, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İSYAP Sanat Yapım, UNIMA Türkiye Milli Merkezi İstanbul Şubesi, Karagöz Sanat Dergisi, Karagöz Derneği Yayınları ve İstanbul Kültürel ve Sanatsal Kalkınma Derneği'nin destekleriyle ücretsiz olarak gerçekleştiriliyor.

Dünya Kukla Günü Festivali Ve Kutlamaları...

Bu yıl UNIMA Türkiye Millî Merkezi 21 Mart Dünya Kukla Günü'nü dijital bir festival ile kutladı. Beş farklı oyun Youtube üzerinden izleyiciler ile buluştu. Online festival sayesinde yurdun çeşitli şehirlerinden kukla ve Karagöz sanatçıları, dünyanın her köşesinden izleyiciye ulaşma şansı buldu. Festival ücretsiz olarak gerçekleşti.

20-21-22 Mart tarihlerinde gerçekleşen festivalde Karagöz'ün Gölgesi, Yalancı Sahici, Karagöz'ün Gelin olması adlı Karagöz oyunları ile İlk Ağacım ve Dostum İbiş adlı kukla oyunları online olarak yayınlandı.

UNIMA Türkiye Milli Merkezi'nin 21 Mart kutlamalarına ayrıca birbirinden önemli isimlerin kutlama mesajları damga vurdu. Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alınur Aktaş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü Okan İbiş paylaştıkları video mesajlarla Dünya Kutla Günü'nü kutladılar. Araştırmacı yazar Hayrettin İvgin ve UNIMA Millî Merkezi eski yönetim kurulu başkanı Mevlüt Özhan da gönderdikleri video mesajlarla 21 Mart coşkısına katıldılar.

Yaşayan İnsan Hazinesi değerli Karagöz ustası Metin Özlen ustanın 21 Mart mesajı ayrıca anlamlı idi. Ustanın bizlerle son Kukla Günü idi 2022 yılı 21 Mart'ı. Mesajında geleneksel tiyatronun devamı için herkese büyük rol düştüğünü belirten usta herkesi saygıyla selamlayarak videosunu bitirdi.

Yaşayan İnsan Hazinesi Alpay Ekler'in İngilizce olarak yayınlanan videosu Türkiye'den dünya kukla sanatçılarına selam oldu.

Hint kukla sanatçısı Ranjana Pandey yayımladığı uluslararası mesajda herkesi birlik içinde hareket etmeye davet etti bu yıl. Bu davete ve UNIMA Türkiye Millî Merkezinin davetine kayıtsız kalmayıp 21 Mart coşkısına paylaştıkları video mesajlarla katılan bütün sanatçılarımıza teşekkür ederiz. Nicelerine...

